

סיכום קידושין דף לד'

ערך: דודי זינגר

התורה עוברת לעסוק בהמשך המשנה מדף כט' עמוד א':

מתניתין כל מצות הבן על האב אנשים חייבין ונשים פטורות וכל מצות האב על הבן אחד אנשים ואחד נשים חייבין

וכל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבין ונשים פטורות וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא אחד האנשים ואחד הנשים חייבין וכל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא אחד האנשים ואחד הנשים חייבין חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים:

מצוות עשה שהזמן גרמא:

מצוות עשה שהזמן גרמן הן מצוות עשה החלות רק בזמנים קבועים. לדוגמה:

א. מצוות סוכה חלה רק במהלך חג הסוכות.

ב. ומצוות הנחת תפילין חלה רק בימי חול, ביום ולא בלילה

ייחודן של מצוות עשה שהזמן גרמן הוא שלמעט מספר חריגים, נשים פטורות מהן, כלומר נשים אינן מחויבות מבחינה הלכתית לקיים מצוות אלו, בשונה ממצוות עשה שלא הזמן גרמן, וכן עניין מצוות עשה שהזמן גרמן, וההפרדה בין חיוב הגברים והפטור שניתן לנשים מצומצם רק למצוות "עשה", בעוד מצוות "לא תעשה" גם אם מדובר במצוות שהזמן גרמן הנשים יהיו חייבות.

כל מצות עשה שהזמן גרמא וכו'

ת"ר

הגמרא מביאה ברייתא המבארת מה הן מצוות עשה " שהזמן גרמא" ו"שלא הזמן גרמא"

איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא:

דוגמאות למצוות עשה שהזמן גרמא וחלות רק בזמנים קבועים:

סוכה: מצוות ישיבה בסוכה חלה רק בזמן חג הסוכות.

ולולב: מצוות נטילת לולב (ארבעת המינים), חלה גם היא רק בזמן חג הסוכות.

שופר: חלה רק בראש השנה.

וציצית: מצווה לשים ציצית בבגד ובו ארבעה כנפות, תלויה בזמן ונהוגה רק ביום ולא בלילה.

ותפילין: הנחת תפילין תלויה בזמן שהיא נהוגה רק ביום ולא בלילה, בימות חול, ואין מניחים תפילין בשבתות וימים טובים. (בשונה משאר המצוות שבדרך כלל לא נהגות, אלא בימים מיוחדים, מצוות תפילין נהוגה בכל יום, אך יש זמנים שבהם אין מניחים, ולכן היא תלויה בזמן)

ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא
דוגמאות למצוות עשה שאינן תלויות בזמן קבוע:

מזוזה: קביעת מזוזה על פתח הבית.
מעקה: שחייב אדם מהתורה לבנות מעקה בגובה עשרה טפחים לגגו
אבידה: חובה להחזיר למאבד את האבדה.
ושילוח הקן: מי שבא לקחת ביצים מהקן, צריך קודם להבריא את האמא.
וכל המצוות האלו הן מצוות עשה ואינן תלויות בזמן, ונשים חייבות.

וכלל הוא

הגמרא מקשה על הכלל במשנתנו שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא,
וחייבות בכל מצוות עשה שלא הזמן גרמא:
שואלת הגמרא: וכי זהו כלל קבוע ומוחלט לכל המצוות?
הרי ישנן מצוות שמקיימים אותן בזמן קבוע ואנו יודעים שנשים חייבות בהן, כגון:
הרי מצה – ומסביר רש"י שמצוות אכילת מצה תלויה בזמן, שהוא ליל ראשון של
פסח שכתוב "בערב תאכלו מצות" (אנו אוכלים מצות בכל ימות הפסח, אך זה
כתחליף לכך שאין לחם, אך בלילה הראשון בליל הסדר אכילת המצה, היא מצווה
וחובה גם על גברים וגם על נשים), אנו לומדים את החובה לנשים לאכול מצה,
מלימוד מהפסוק "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות", ומכאן
למדו שמי שיש בו איסור אכילת חמץ (גברים ונשים), יש בו מצוות אכילת מצה (גברים ונשים).
שמחה - מצוות עשה לשמוח בחגים, בזמן שבית המקדש היה קיים עשו מצווה זאת
כשאכלו בשר קורבנות החג, ונשים חייבות שכתוב "ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך"
(דברים יד' כו')
הקהל - בחג הסוכות שחל אחרי שנת השמיטה, ישנה מצווה מיוחדת והיא לאסוף (הקהל),
את כל בני ישראל לבית המקדש ועל המלך לקרוא בפני העם בתורה, וכתוב
במפורש שהמצווה כוללת גברים, נשים וילדים שכתוב: הקהל את העם האנשים
והנשים והטף" (דברים לא', יב').

דמצות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות

וכל המצוות שראינו שנשים חייבות (מצה, שמחה, הקהל), אלו מצוות שתלויות
בזמן, ואינן עומדות בכלל שאמרה המשנה שמצוות שהזמן גרמא נשים פטורות.

ותו

ובנוסף לכך ישנן מצוות עשה שאינן תלויות בזמן ונשים פטורות, כגון:

והרי תלמוד תורה - כפי שלמדנו שמצוות לימוד תורה הינה מצווה שהאב חייב ללמד את בנו והאם פטורה.

פריה ורביה – מתורה החובה להולדת ילדים היא על האב ולא על האם, ולומדים זאת מהפסוק שכתוב " ויאמר אלוקים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה" (בראשית פרק א' פס' כח'), ומי שעוסק במלאכת כיבוש הארץ זה הגבר, ומכאן לומדים שכל הפסוק עוסק בחיוב על הגבר, וחובת פריה ורביה היא על הגבר, והנשים פטורות.

ופדיון הבן – כפי שלמדנו שפדיון הבן זאת מצווה שמוטלת על האב ולא על האם.

דלאו מצות עשה שהזמן גרמא הוא ונשים פטורות

ומצוות אלו (תלמוד תורה, פריה ורביה, ופדיון הבן) שהן מצוות עשה שאינן תלויות בזמן הנשים חייבות.

אמר רבי יוחנן אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ

מסביר רבי יוחנן, שבמשנה גם שנאמר "כל" שזה פתיחה לכלל, יש יוצאים מהכלל, ולכן למרות שנאמר כל מצוות עשה שהזמן גרמא, יש בכלל זה יוצאים מהכלל כגון : מצה, שמחה והקהל, וכן הדבר במצוות עשה שאינן תלויות בזמן, שלמרות שנאמר "כל מצוות עשה שלא הזמן גרמא", יש בכלל זה יוצאים מהכלל, כגון: לימוד תורה, פריה ורביה, ופדיון הבן. ומציין רש"י גם אם כתוב הכלל ומוזכרים יוצאים מהכלל שכתוב "חוץ מ... " כפי שכתוב במשנה שלנו " חוץ מבל תקיף בל תשחית, ובל תטמא למתים", אין זה מחייב שאלו המצוות היחידות היוצאות מהכלל.

הגמרא מביאה הוכחה לדברי רבי יוחנן, שגם שהמשנה אומרת "כל" הכוונה לכלל, אך יש בו יוצאים מהכלל.

3

דתנן

כפי שלמדנו במסכת עירובין:

רקע: המשנה עוסקת בעירוב חצרות, שאסרה התורה לטלטל מהבית לחצר משותפת, וכן אסור לטלטל דברים מהחצר אל הבתים. , ותקנו חכמים שאם השתתפו כל בעלי הבתים שלהם חצר משותפת בקניית כיכר לחם אחת, והניחו אותה באחד הבתים, הרי זה כאילו כולם גרים ביחד בבית שבו הלחם, ומערבים בכך את כל הבתים והחצר לרשות אחת ומותר לטלטל ביניהם.

וכן הדבר כאשר בין החצרות ישנו מבוי,

ואפשר לערב את המבוי עם החצרות ובתנאי שבעלי הבתים שלהם חצר משותפת מניחים באחד הבתים כיכר לחם שקנו ביחד, ומערבים בכך את כל החצרות והבתים שבמבוי.

”בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומלח
כתוב במשנה שניתצן להשתמש בכל סוגי המאכלים , כאשר עושים עירוב חצרות,
חוץ ממים ומלח שאינם נחשבים למזון.

ותו ליכא והאיכא כמהין ופטירות
וזוהו? הרי אנחנו יודעים שגם לא עושים עירוב חצרות עם פטריות וכמהין, שגם הם
לא נחשבים כמאכלים.

אלא אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ
וכפי שאמר רבי יוחנן , שגם כאשר נכתב כלל במשנה , ואף שנכתב היוצא מהכלל ,
אין זה אומר שאין עוד יוצאים מהכלל.

עד כאן החומר לנבחנים על 6.5 דפים, יש ללמוד גם סיכום - דף פ' עמ' ב' - פב עמוד

למדנו במשנה:

ומצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות-
שנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא.

4

מנלן

שואלת הגמרא , מהיכן למדנו זאת? מהיכן אנו לומדים שנשים פטורות ממצוות
עשה שהזמן גרמא?

גמר מתפילין

עונה הגמרא: למדנו שנשים פטורות ממצוות שהזמן גרמא ממצוות תפילין.

מה תפילין נשים פטורות אף כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות
כמו שבמצוות תפילין שהיא מצווה שהזמן גרמא נשים פטורות, כך יהיו הנשים
פטורות מכל המצוות שהזמן גרמא.

ותפילין גמר לה מתלמוד תורה מה תלמוד תורה נשים פטורות אף תפילין נשים
פטורות

מפרשת הגמרא ומסבירה שמצוות תפילין לומדים שנשים פטורות ממצוות לימוד
תורה. שבמצוות לימוד תורה נאמר במפורש "ושננתם לבנך", בנך ולא בנותיך ,
ומכך שמצוות תפילין נסמכה (כתובה בסמוך) למצוות לימוד תורה נלמד שבשניהם
חייבים רק הגברים ונשים פטורות.

ונקיש תפילין למזוזה תפילין לתלמוד תורה

שואלת הגמרא, הרי מצוות תפילין נסמכה גם למצוות מזוזה, וניתן ללמוד מסמיכות מצוות תפילין למצוות מזוזה שנשים כן יהיו חייבות בתפילין כפי שהן חייבות במצוות מזוזה.

ומדוע בחרו חכמים ללמוד מסמיכות מצוות לימוד תורה למצוות תפילין ולא מסמיכות מצוות תפילין למצוות מזוזה.

איתקיש בין בפרשה ראשונה בין בפרשה שניה תפילין למזוזה בפרשה שניה לא איתקיש

עונה הגמרא שמצוות תפילין נכתבה בסמיכות למצוות לימוד תורה גם בפרשה ראשונה "בקריאת שמע" וגם בפרשה שנייה "והיה אם שמוע", ואילו מצוות תפילין נסמכה למצוות מזוזה רק בפרשה ראשונה "קריאת שמע" ולא נסמכה בפרשה השנייה "והיה אם שמוע".

"קריאת שמע"

לימוד תורה "וּשְׁנַנְתֶּם לְבַנְיָדָבָרָתְךָ בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדַרְךָ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ תְּפִלִּין וְקִשְׁתֶּם לָאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ מְזוּזָה וְכִתְבֹתֶם עַל מְזוּזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ"

5

"והיה אם שמוע"

תפילין - וּשְׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וְקִשְׁרֹתֶם אֹתָם לָאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם
לימוד תורה - וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדַרְךָ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ
מזוזה - וְכִתְבֹתֶם עַל מְזוּזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ

ולכן מתוך כפילות הסמיכות של מצוות תפילין ומצוות לימוד התורה בשתי הפרשיות נלמד שכמו שמצוות לימוד תורה חלה רק על הגבר ולא על האישה כך גם מצוות תפילין.

ונקיש מזוזה לתלמוד תורה

מקשה הגמרא- ואולי נלמד מסמיכות מצוות לימוד תורה ומצוות מזוזה בפרשה השנייה ("והיה אם שמוע"), שנשים יהיו פטורות ממצוות מזוזה כפי שהם פטורות מהמצווה שכתובה בסמיכות – מצוות לימוד תורה.

לא סלקא דעתך דכתיב (דברים יא, כא) למען ירבו ימיכם גברי בעי חיי נשי לא בעי חיי

מתרצת הגמרא , לא ניתן לומר על מצוות מזוזה שנשים פטורות שכן בסמוך למצוות מזוזה בפרשה השנייה ("והיה אם שמוע"), כתוב " למען ירבו ימכם ... " ולא ניתן לומר שיש מצווה שמזכה באריכות ימים רק לגברים ולא לנשים.

מקשה הגמרא על הכלל שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא :

הרי סוכה דמצות עשה שהזמן גרמא דכתיב (ויקרא כג, מב) בסוכות תשבו שבעת ימים

מצוות סוכה הינה מצוות עשה שהזמן גרמא שכתוב " בסוכות תשבו שבעת ימים "

אך הגמרא לא מסתמכת על הכלל ש"נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא", כאשר היא באה ללמוד שנשים פטורות, אלא מסתמכת על לימוד מפסוק, ומכאן נלמד שאין כלל שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא שאם היה כלל כזה לא היה צריך ללמוד מפסוק שנשים פטורות ממצוות סוכה.

טעמא דכתב רחמנא האזרח להוציא את הנשים

בריתא במסכת סוכה דף כח' עמ' א' למדנו שהסיבה שנשים פטורות ממצוות סוכה היא שכתוב "האזרח" ("כל האזרח בישראל ישבו בסוכה"), מכאן שהאזרח חייב והאזרחית פטורה.

הא לאו הכי נשים חייבות

ואם לא היינו לומדים מהפסוק שנשים פטורות ממצוות סוכה הן היו חייבות, ולכאורה נראה שאין מסתמכים על הכלל נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא

6

אמר אביי איצטריך

עונה אביי שצריך לימוד נוסף לעניין סוכה שנשים פטורות, ואין להסתמך על הכלל שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, מאחר שהציווי למצוות סוכה עלול להביא אותנו למסקנה מוטעת שהתורה מצווה גם על הנשים לשבת בסוכה.

סלקא דעתך אמינא הואיל דכתיב בסוכות תשבו תשבו כעין תדורו מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו

לדעת אביי יכולנו בטעות ללמוד מהציווי תישבו – תדורו, שכתוב בתורה בסוכות תשבו שבעה ימים, וחז"ל למדו תשבו כמו שאתם דרים (גרים) בבית, וכמו שבבית גרים האיש והאישה ביחד גם בסוכה יהיו מצווים לגור ביחד, למרות הכלל שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, ולכן יש צורך להוסיף לימוד נוסף מתוך הפסוקים שרק האזרח חייב במצוות סוכה והאישה פטורה.

ורבא אמר איצטריך סד"א נילף חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות מה להלן נשים חייבות אף כאן נשים חייבות צריכא

רבא לומד שיש צורך ללמוד שנשים פטורות ממצוות סוכה מפסוק מפורש, שאם לא הינו עושים זאת יכולנו בטעות לחשוב שנשים חייבות מגזרה שווה, שכמו שחג הפסח אנו מצווים לחגוג בט"ו (בסיון) ונשים חייבות, כך גם יהיה בחג הסוכות אנו מצווים לחגוג בט"ו (בתשרי), והינו חושבים שהלימוד מגזרה שווה יבטל את הכלל שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא לגבי מצוות הסוכה, ולכן היה צריך לימוד נוסף מפסוק שנשים פטורות שכתוב "האזרח" - הגבר ולא האישה.

לימוד מוטעית	מסקנה מוטעית	לימוד שבה למנוע את הלימוד המוטעה
<p>אביי</p> <p>"תשבו" = תדורו וכמו שאיש ואישה גרים ביחד בבית, כך יהיו צרכים לגור בסוכה</p>	<p>במצוות סוכה לא חל הכלל "נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא"</p>	<p>למרות שבגלל הלימוד הראשוני, חשבנו שבסוכה לא חל הכלל שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, הן כן פטורות שהסיבה שנשים פטורות ממצוות סוכה היא שכתוב "האזרח" ("כל האזרח בישראל ישבו בסוכה"), מכאן שהאזרח חייב והאזרחית פטורה.</p>
<p>רבא</p> <p>כמו שפסח חל בט"ו בניסן ונשים חייבות, כך גם יהיה בסוכות שחל בט"ו (בתשרי)</p>	<p>במצוות סוכה לא חל הכלל "נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא"</p>	<p>למרות שבגלל הלימוד הראשוני, חשבנו שבסוכה לא חל הכלל שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, הן כן פטורות שהסיבה שנשים פטורות ממצוות סוכה היא שכתוב "האזרח" ("כל האזרח בישראל ישבו בסוכה"), מכאן שהאזרח חייב והאזרחית פטורה.</p>

